

Titel: Tanker til Nøyere Eftertanke om Gode Love i et Land og deres nøye Efterlevelse har sin Indflydelse paa det Almindelige, samt Om Banqvens Tilstand og dens Hielpe-Midler,

Citation: "Tanker til Nøyere Eftertanke om Gode Love i et Land og deres nøye Efterlevelse har sin Indflydelse paa det Almindelige, samt Om Banqvens Tilstand og dens Hielpe-Midler," i *Luxdorps samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Række 1 bind 9*, N. Svare, [1770], s. 1. Onlineudgave fra Trykkefrihedens Skrifter: https://tekster.kb.dk/text/tfs-texts-1_009-shoot-workid1_009_001.pdf (tilgået 05. december 2021)

Anvendt udgave: Luxdorps samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Række 1 bind 9

Ophavsret Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse.

[Læs Public Domain-erklæringen.](#)

[↩](#)

Tanker til Nøyerer Eftertanke om Gode Love i et Land og deres nøye Efterlevelse har sin Indflydelse paa det Almindelige, samt Om Banqvens Tilstand og dens Hielpe - Midler. Kiøbenhavn, trykt hos L. N. Svare, boende i Skindergaden, og er sammesteds til Kiøbs.

[2](#)

[3](#)

Sunde og fornuftige Love i et Land og deres nøye Efterlevelse, ere to saa uadskillelige Ting, og saa nøye med hinanden forbundne, at en Statsforfatning ingenlunde kan ansees fordeelagtig, naar en af Delene mangler; daglig Erfarenhed har gjort overflødige, men tillige bedrøvelige Overbeviisninger herom, og Virkningerne deraf ere saa kiendelige, at de i denne Dag trykke det hele Land.

Seer vi hen til vores Kiøbenhavnske Banqve, da er det unægtelig, at Indretningen har havt sin Nytte for det Almindelige; den har tient til at nedsætte Renterne, grebet Handelen under Armene, og været et Tilflugtssted

[4](#)

for enhver, der har behøvet Penge-Laan imod billigste Rente. Dette har altsammen havt sin store Nytte for det Almindelige, naar Indretningen var bleven uforandret og dens Lov, jeg mener Octroyen, ubrødelig var holdet; men da denne Lov blev tilsidesat, forvandlede Indretningen til en ubodelig Skade for det hele Land. Man forestille sig allene en stor Rigdom i Landet, som allene har sin Oprindelse af Kongens Myndighed, men mangler den inderlige Værdie, det maae være hvad det vil : Kobber, Messing eller Papir; disse Ting sættes saa høyt over deres inderlige Værdie, at ingen, uden de Tvungne, antage samme for fuld Valuta, men en Fremmed eller Udenrigsk, som seer allene efter der Virkelige, antager det efter Værdien, og jeg derhos sætter, at vi ikke kan undvære fremmede Vahre, men Daglig til deres Betaling maae bruge denne ringehaltige Mynt, hvad tabes ikke derved, eller for at forklare mig tydeligere : En Kiøbmand (jeg mener hele Landet) behøver Vahre af en anden; den første

[5](#)

staaer i en maadelig Credit, Vahrene kan ham ikke betroes uden Forsikring, han bringer den til Veye, men Cautionisten (jeg mener Regieringen) declinerer daglig saavel ved en mislig Oeconomie som hans alt for mange Cautioner, de man frygter for vil overstige hans Formue; hvad skeer da? En forsigtig Kiøbmand holder sig tilbage og indlader sig ikke i en saa vovelig Handel, med mindre han forbeholder sig usædvanlige og store Fordele ved enten at opskrue sine Vahre til meget høye Priser eller at tage Forsikringen for Høyerer Summa end virkelig er leveret Valuta for, og alt Dette henger sammen indtil Crediten reent forsvinder, da saavel Cautionist som Selvskyldener ere saa forgiældede, at al Handel, i Mangel af Credit, maae ophøre. Dette vil blive en ufejlbar Følge af vores yppige Levemaade og overflødige Banco-Sedler, som er fast alt hvad her roullerer i Landet, saa længe Banqven ikke er i den Forfatning, at den kan fuldbyrde sin Forskrivning og præstere den Valuta, som i Banqven er annammet.

[6](#)

Jeg venter at enhver, som med patriotiske Øyne vil indse denne Sag, lettelig begriber min Sætnings Rigtighed, uden at tale om hvad Rigerne indvortes maae lide ved denne indbildte Rigdom. Unægtelig er det, at de Aarsager, som et nyelig udkomm n Skrift benævner, nemlig: en indskrænket Korn Handel er den

vigtigste Grund til Jorde-Godsenes overmaade høye Priser, og følgelig til Korn-Vahrenes Dyrhed; men jeg er tillige af den Mening, at store Rigdomme i et Land og gjør meget hertil; disse have vi, og bestaae de ikke i virkelige, saa ere de dog authoriserede, og Indenrigs maae antages for det de ikke ere; men da de nu saaledes ere her: saa bliver allene at tale om, hvorledes den Lov, som, saa ilde overlagt, er brudt, igien kan sættes paa Fode, og fornyes til det almindelige Beste. At Banqven paa eengang og i en Studs skulde indkalde saa mange af deres Sedler, at den øvrige roullerende Deel med courant Mynt kunde honoreres, synes at udvikle een, men udvikle os i en anden farlig

[7](#)

Omstændighed, da vi fast intet andet har end Banco-Sedler, og da dette ikke kan skee, uden i Proportion af de Couranter Banqven haver i Forraad, kunde Landet staae i Fare for, at savne den Mynt, som den almindelige Circulation udkræver; men i mine Tanker synes det tjenligere, at Banqven foreskrives visse Tider eller Terminer, og endelig en vis Tid, til hvilken dets Credit skal være sat paa Fode; men naar dette er skeet: Saa spørges, hvorfra skal alle de Couranter komme, som hertil udfordres, nu Landet er udtømmet? Dette bliver den vanskeligste Knude. Hertil veed jeg intet andet Middel, end jeg maae igietage det saa ofte og almindelig Omtalte, at enhver Undersaat maae paalægges, at levere sit Sølv til en vis Priis imod Obligation og sædvanlig Rente; men heraf flyder atter det Spørgsmaal: Til hvem skal Sølvet leveres, til Banqven eller til Kongen? Det sidste synes at være det tienligste; thi det maae være Banqven Lettelse nok, at her kommer betydelige Summer af courant Mynt i

[8](#)

Circulation, da det bliver deres Sag, at forøge deres Fond af Couranten; thi den maae endelig taale at anvende noget til Credits Vedligeholdelse, af de aarlig havende betydelige Fordele, som mere nærmer sig til Aager end lovlige Renter, og dets Mynt bør ikke staae ubrugelig, fordi Sølvet falder saa dyrt, at det aarlige Udbytte derved vilde forringes. Saaledes vilde Kongen og det Almindelige, efter min Indsigt, blive tient.

Her er et udfeyet og forarmet Land, Forfatningerne ere saaledes, at vi, saavel i Henseende til det Indvortes som Udvortes, behøve Hielp. Handelen kan umuelig hielpes paa Fode, uden Vexel-Coursen bliver taalelig; dette kan ikke ventes, forinden Banqven sættes i Credit, og de overflødige Remisser, som maae gjøres til udenrigste Renters Betalning, ophøre; til alt dette maae her endelig være et klekkeligt Fond af gehaltig Mynt, og hvorfra skal dette komme, uden paa den forommeldte Maade; thi lad

[9](#)

være, at Kongen, saavel ved en forsynlig og sparsom Huusholdning, som og ved en paabydende Skat, kan tilvejebringe en anselig Capital aarlig; men hvad vindes her, og hvad bliver sammensparet? Banco-Sedler, og disse ere og blive det de alle Tider have været, nemlig: en uantagelig Mynt, som ikke, uden betydelig Tab, kan komme uden for vore Landes Grændser, naar den behørige Understyttelse og Crediten mangler. Tager jeg Feyl herudi, da feyler jeg virkelig i en god Hensigt, af en reen Kierlighed til det Almindelige. Jeg er ingen Interessent i Banqven, ey heller Kiøbmand, men jeg forsikrer, at om det skulde paabydes, bliver jeg en af de første, der med et glad Hierte indleverer mit Sølv; thi jeg spaaer mig heraf en dobbelt Fordeel:

1) At naar hele Landets Vel befordres, har jeg, som en Undersaat, Deel derudi.

2) At jeg faaer Rente af en frugtesløs

Capital, som er mig mere nyttig, end en død Ting, der staaer Aar efter Aar og fortærer sig

[10](#)

Her kunde vel nogen falde paa de Tanker og sige: Enhver som vil beholde sit Sølv, bør at have Frihed dertil, imod at af enhver Lod erlægges en vis Skat; men med dette kommer vi ikke til Maalet, og saaledes vil Hoved-Sagen, som er en gangbar samlet Capital, ikke bringes til Veye, og vi har saa mange foregaaende Beviis paa vore Tilbøyeligheder og Hengivenhed til en udvortes overflødig Pragt og Overdaadighed, i hvor stridig den end er imod vores indvortes Tilstand, ar jeg fast troer, at den største Deel heller betaler en Skat, end afleverer sit Sølv, derfor gaaer jeg vel ikke for vidt, naar jeg ligner de fleste af mine Landsmænd ved Umyndige, som i Henseende til deres Oeconomie behøver at staae under Formynder, hvorfor det er at ønske, at vores Allernaadigste Konge herudi vilde vise et Forsøg til det almindelige Beste, den vi saa meget mere med taknemmelige Hierter bør forsee os til, som vi daglig har de tydeligste Overbeviisninger, at Allerhøyst samme har et got og kierligt Hierte

[11](#)

til sit Folk, og jeg feyler vel ikke, naar jeg siger, at den Tids Punct er for Haanden, at enhver retskaffen og troe Undersaat bør opofre alt hvad der staaer i dens Magt og Formue til at befordre den beste Konges Hensigter, som ene gaae ud paa at befordre sit Folkes Lyksalighed; og hvad kan være lettere og mindre

følelig for os, end at vi efterkomme det foranførte Forslag, om det skulde komme dertil, da vi derved intet andet mister, end det vi kan undvære; thi Brugen er af en saa ringe Betydning, at den her ikke bør komme i Betragtning, da derimod forhaabentlig paa eengang erstattes en Mangel, som er Staten saa magtpaaliggende, og i saadan Henseende skulde jeg ikke troe, at den Indvending, at Sølvet paa eengang vilde gaae ud af Landet, som altsaa var udtømmet, om en Krig skulde overfalde det, vil blive af den Vigtighed, som den ved første Indfald kunde synes. Thi enhver maae fornuftig tænke, at en Stats Forbedring sigter baade til den nærværende og tilkommende Tid; og naar dette

[12](#)

har sin Rigtighed, anseer jeg denne Grund utilstrækkelig til at qvæle et got Anlæg, for den tilkommende Tid og dens Farligheders Skyld, som ere uvisse og ene bestyres af Forsynet; overalt, man maae uddrage hvad Slutninger man vil: saa bliver jeg ved min Sag, at naar Landets indvortes Forfatninger ere ønskelige, forøges den udvortes Credit, og i saadan en Tilstand lader et Uheld sig bedre destride og overvinde.

Gielden angaaende, som Kongen ved dette foreslagne Middel geraader udi, da bliver den ikke større, men forandres til den Fordeel, at den bliver imellem Kongen og hans Undersaattere, og de aarlig udgaaende Renter bliver i Landet, og gjør, at Vexel-Coursen lættes for vore Handlende, som vanskelig ellers opnaaer denne ønskelige Fordeel. Havde de Norske Vexeler været tilstrækkelige til vores udenrigske Remisser, hvorfor er Vexel-Coursen i nogle Aar stegen til en saa utaalelig Høyde, uden at

[13](#)

tale om alle de derpaa anvendte Bekostninger; og hvad vil her blive af, om Engelland, som det seer ud til, bliver indviklet i en Krig, hvilken vel nu, som tilforn skeet er, vil for det meste imidlertid tilintetgjøre den vigtige Norske Laste-Handel, da vi maae savne denne betydelige Tilflugt. Skulde nu det Foregaaende ansees som et Middel til at rette den Feyl der er begaaet ved den forbenævnte Lovs Til sidesættelse: saa var det at ønske, at Forslaget jo før jo heller bliver sat i Werk, men tillige, at denne Lov aldrig mere bliver overtrædet, da man alt for vel er overbeviist om de deraf flydende ulykkelige Følger; og naar jeg skal argumentere fra det ene til det andet: saa har alle Landets Loves strenge Efterlevelse sin Indflydelse paa Staten og Alles Vel. Det Almindelige lider, naar Magistrats-Personer forøder og tilintetgjør Umyndiges Midler, som ikke sielden sker, i Mangel af gode Anstalter og fornøden Tilsyn, naar Oppebørsels-Betientere hæve Skatter til egen Fordeel, naar Told-Betientere lade sig

[14](#)

bestikke, for at besvige Kongens Told, naar Dommerne bøyer Retten for Skienk og Gave, naar den ene Borger forfordeler den anden ved autohriseret Handel o.s.v.

Jeg har i min Tid oplevet mange Forbrydelser af alle de forbenævnte, men jeg veed ikke nogen deraf ere straffede efter Lovene. Ere Sagerne komne til Paadømme eller immediate afgjorte, ere Forbryderne paalagte at tilbagelevere det uretlig Oppebaarne eller Stiaalne tilbage, og derefter forblevne i deres Embeder, men have Forbrydelserne været af den Betydning, at Ære og Velfærd var forbrudt, er det forbleven derved, at den Skyldige har mistet Embedet, men jeg mindes ikke, at nogen er dømt som en utroe Tiener. En saa mild Medhandling har avlet en Hoben uredelige Betientere, og disse undsee sig ikke ved, fast aabenbare, i Tillid til en eller anden Patron, at befordre deres egen Nytte, til Skade for Kongen og det Almindelige.

[15](#)

Man see hen til den i Kiøbenhavn for Kongens Regning anlagde Tobaks-Handel og lade den samme komme under en upartisk Undersøgning, det vil vise sig, om Kongen har faaet de Fordele og den Overvægt, som de tørre Blade ved Anfugtning vinder i Vægten, naar de forfærdiges til Kardus-Tobak eller andre Sorter. Denne Artikel er, i Henseende til Mængden, af større Vigtighed, end man forestiller sig, og kunde vel fortiene en Undersøgning. I det mindste vilde jeg, naar Sagen var mig paagieldende, for min egen Æres Skyld, ansøge og underkaste mig denne Undersøgning, naar mit Forhold har været redelig, for eengang at tilintetgjøre de meget ufordeelagtige Domme, som fast det hele Publicum fælder over denne Handel; og naar saaledes enhver i sit ikke veed sig frie for Undersøgning, og den, i Tilfælde af utilbørlig Forhold, overhengende Straf, vilde Landet vel blive forsynet med duelige og redelige Betientere; thi at sætte Laster og Dyder i Ligevægt, har ingen gode Følger for Staten.

[16](#)

Jeg vil slutte denne Afhandling med et mig tilskreven Brev af følgende Indhold:

Min Herre!

Tidernes daglige Forandring foraarsager mig nye og idelige Speculationer, ikke fordi jeg jo har et roeligt Sind, i Henseende til mit vigtige Embedes Forretninger; thi for de samme har jeg min Fuldmægtiges

Forsikring paa Ære, Troe og Love, at de alle lade sig forsvare; men de mange Nyheder og Forandringer jeg fast daglig og hver Postdag hører, gjør mig heel opmærksom; og i Besynderlighed er det mine egne particulære Anliggende, som løber mig om i Tankerne og foraarsager mig Sinds Uroe; snart tillades fremmed Korns Indførsel; nu heder det, at der skal anlægges Magaziner i

[17](#)

Kiøbenhavn, atter igien heder det, at alt det frie Hart-Korn skal sættes i Contribution.

Hvad synes De, min Herre! maae alt dette ikke gaae mig og alle brave Adelsmand til Hierte, og det som allermest krænker Mig, er, at en gammel Friehed skal ophøre. Jeg begriber ikke, hvad der har givet Anledning til alle disse Forandringer; thi det er jo intet nyt, at en Tønde Rug koster 18 a 20 Mark, og min Forvalter, som jevnlig rapporterer mig de Kiøbenhavnske Torve-Priser, forsikrer, at den ingen Tid har kostet over 24 Mark Tønden. Kan dette være saa underlig i en Tid, Landet er hjemstøgt med Misvext.

Hvad vil der med alle disse Anstalter blive af med vore Forpagtnings-Afgivter, naar vi

[18](#)

ikke med Sikkerhed kan oplægge vores Korn, i Mangel af at naae de sædvanlige Priser derfor; det var dog en let Sag for mange, at lette nogle, det kunde jo og gierne have bleven derved, om Skiebnen ikke havde værer os imod. Men for at komme til det forrige igien: Hvad mener De, min Herre! skulde det vel komme dertil, at det frie Hart-Korn skal contribuere? Jeg tvivler storligen derpaa, ikke fordi jeg vel veed, at vi alle staae under en uindskrænket Magt, der kan forandre og gjøre Love efter Omstændighederne; men man hører dog meget sielden, at saadanne gamle Frieheder hæves. Imidlertid har jeg gjort mig al Umage for at finde Grunden til denne Friehed, for ved Leylighed at belægge en Ansøgning om vore gamle Friheders Vedblivelse, og til den Ende flittig

igiennemstøgt alle mine Forfædres Papirer og

[19](#)

Manuskripter. Mine Ahner fandt jeg rigtig, men det jeg søgte, fandt jeg ikke, og derfor skrev til en af mine Venner, og bad ham eftersøge sine Papirer, for mueligen at finde der jeg søgte, men han kunde lige saa lidet skaffe mig noget herfor, allene, siger han, det maae være en ældgammel Skik og en Herlighed, som er erhvervet af vore Forfædre ved en eller anden Merite eller besynderlig mandig Tieneste, som de have gjort Fædernelander, ligerviis som Kiøbenhavns Borgerskab, der alle fik adelige Privilegier, for den Tieneste de gjorde for hundrede og nogle Aar siden; men hvor vidt de efter den Tid ere indskrænkede og tilintetgjorte, vidste han ikke. Han aflægger tillige en undskyldning, og beder, at jeg ikke maae tænke, at han herved

[20](#)

har villet sætte Adelsmænd i Ligning med disse gode Borgere, som hverken ere af Byrd elle have Levemaade, men ene har gjort hans Erindring, for at vise, at Dyder og Fortienester til sine Tider blive paaskiønnede og belønnede, og endelig slutter han sit Svar med disse Anmerkninger og Opmuntringer:

Vi Adelsmænd gjør os det urette Begreb om vores Stand, naar vi anseer os som en særskildt Deel fra Staten, der ikke ere pligtige at tage Deel i de Besværing, som Landets nærværende Forfatning udkræver; thi vi ere alle Lemmer paa eet Legeme, og det bør ikke komme os underligt for, om Hovedet finder for godt at sætte det Hele i en proportioneret Lige-Vægt. De mest Formaaende iblant os har i mange Aar ophævet og vedligeholdt vore

[21](#)

Herligheder, til Fornærmelse for den øvrige Deel af Landets Beboere, Vore Jordegodsers umaadelige høye Priser og Forpagternes store Afgivter under en almindelig vedvarende haard Lande-Plage, ere de tydeligste Beviser herpaa, og dette uagtet ere vi satte i Liighed med vore ringeste Daglønner, da Kongen ved en Forordning paabød en personel Skat; men i alt dette er jeg overbeviist om, at ingen af os har gjort et Skridt til Landets Tieneste, uden tilstrækkelig Vederlag, ja hvor mange iblant os, som har værer uformuende til at vise reelle Tienester, har ikke hæver rige Indkomster? der er derfor en stor Uskønsomhed af os, om vi nu med Uvillie ydede en liden Frugt af saa mange Aars overflødig Høst. Vi har intet herimod til vores Forsvar og Undskyldning, men meget

mere bør vi vise os erkjendtlige for al den Naa-

[22](#)

de vi har oppebaaren, i det vi med en desuden pligtig Lydighed og Hengivenhed efterkommer vor Beherskers Befalinger, og i øvrigt lade

det være vores vigtigste Hensigt og Bestræbelse, at gjøre os værdige til det vi ville passere for, som ingenlunde opnaaes ved laante Meriter, som gemeenlig sendes os fra Cancellierne i et forseglet Brev, eller ved at beraabe os paa vore Forfædres Fortienester.

Da jeg havde overveyet denne min Vens

Tænkemaade, fandt jeg mig overbeviist, at den var vel grundet, og derved satte sig min

Uroe og Bekymring, og min Herre vilde derfor ey umage sig med at indberette mig flere Nyheder, thi de blive mig tids nok berettede.

I øvrigt vil jeg i en stille Roe efterkomme mine Pligter. Important den 24 Decbr. 1770.

Sine Curis.